

سیره و روش‌های تربیتی پیامبر اعظم ﷺ

حسنيه نوروزي

دکتر مجتبی نوروزی

بهار ۹۶

سرشناسه: نوروزی، حسنیه، ۱۳۶۲ -

عنوان و نام پدیدآور: سیره و روش‌های تربیتی پیامبر اعظم ﷺ / حسنیه نوروزی، مجتبی نوروزی.

مشخصات نشر: مشهد: نسیم رضوان، ۱۳۹۵. مشخصات ظاهری: ۱۵۷ ص.

شابک: ۱-۵-۹۶۰۰۱-۶۰۰-۹۷۸ وضعیت فهرست نویسی: فیبا یادداشت: کتابنامه: ص. ۱۳۷-۱۵۷.

موضوع: محمد (ص)، پیامبر اسلام، ۵۳ قبل از هجرت - ۱۱ ق. - دیدگاه درباره تربیت خانوادگی

موضوع: Muhammad, Prophet -- Views on domestic education

موضوع: محمد (ص)، پیامبر اسلام، ۵۳ قبل از هجرت - ۱۱ ق. - اخلاق

موضوع: Muhammad, Prophet -- Ethics موضوع: تربیت خانوادگی - جنبه‌های مذهبی - اسلام

موضوع: Domestic education -- Religious aspects -- Islam

نسخه افزوده: نوروزی، مجتبی، ۱۳۵۴ -

رنج بندی کنگره: ۱۳۹۵ ن ۴۳ ت ۲۴/۹ BP رده بندی دیویی: ۲۹۷/۹۳

شماره کتابشناسی ملی: ۴۴۴۱۹۲

نام کتاب: سیره و روش‌های تربیتی پیامبر اعظم ﷺ

نویسنده: حسنیه نوروزی - دکتر مجتبی نوروزی

طراح جلد: آرش جهانی

نمیت چاپ: اول، بهار ۱۳۹۶

قطع و تعداد صفحات: رقعی، ۱۵۷ صفحه

قیمت: ۱۰۰ / ۱۰۰ ریال

ناشر: نسیم رضوان

شابک کتاب: ۱-۵-۹۶۰۰۱-۶۰۰-۹۷۸

نشانی ناشر:

انتشارات نسیم رضوان، مشهد، کدپستی ۳۵۶/۴۵۳۹۹، تلفن: ۰۹۱۵۵۱۰۰۹۳۶

(www.nasime-Rezvan.ir - nasim.rezvan@gmail.com)

همه حقوق برای ناشر محفوظ است.

فهرست مطالب

پیش‌گفتار

(۱۱-۱۴)

بخش اول

تربیت با دیدگاه اسلام

(۱۵-۴۱)

۱۷	فصل اول: مفهوم‌شناسی تربیت
۱۷	معنای لغوی تربیت
۲۰	معنای اصطلاحی تربیت
۲۴	تفاوت تربیت با تعلیم
۲۵	تعلیم و تزکیه در قرآن
۲۷	فصل دوم: جایگاه تربیت در اسلام
۳۰	فصل سوم: ویژگی‌های تربیتی اسلام
۳۰	۱- تربیت الهی
۳۰	خصوصیات و امتیازات تربیت الهی
۳۱	الف - کامل و جامع بودن
۳۱	ب - سازگاری با فطرت و نیازهای آدمی
۳۲	ج - جاودانی ساختن حیات آدمی

۳۲		د - تربیت الهی و سعادت ابدی
۳۳		۲- پویندگی
۳۳		۳- همگانی و جاودانی بودن تربیت اسلامی
۳۵		فصل چهارم: اهداف تربیت اسلامی
۳۶		۱- بیدار سازی فطرت و عقل
۳۷		۲- ایجاد رغبت و شوق به طاعت و عبادت پروردگار
۳۸		۳- ایجاد مکارم و محاسن اخلاق
۳۹		هدف نهایی تربیتی اسلام

بخش دوم

سیمای اخلاقی پیامبر اعظم ﷺ

(۷۲ - ۴۱)

۴۳		فصل اول: پیامبر اعظم ﷺ بهترین الگو و اسوه تربیتی
۴۳		نیاز بشر به الگو
۴۵		اسوه
۴۸		الگو و اسوه در قرآن
۵۰		نمونه‌های دیگر از الگوهای قرآنی
۵۲		فصل دوم: اخلاق فردی پیامبر اعظم ﷺ
۵۳		۱- عبادت و بندگی
۵۶		۲- شکر و سپاسگزاری
۵۶		۳- حیا و عفت
۵۸		۴- خشوع و خضوع
۵۹		۵- زهد و ساده زیستی
۶۲		فصل سوم: اخلاق اجتماعی پیامبر اعظم ﷺ
۶۲		۱- صبر و بردباری
۶۴		۲- عفو و گذشت

- ۳- تواضع و فروتنی ۶۶
- ۴- عطاوفت و مهربانی ۶۸
- ۵- بخشندگی و سخاوت ۶۹

بخش سوم

سیره و روش‌های تربیتی پیامبر اعظم ﷺ

(۱۴۶ - ۷۳)

- فصل این: سیره و روش‌های تربیتی اخلاقی ۷۵
- ۱- تسویق و ترغیب (تبشیر) ۷۵
- ۲- تنبیه و رهیب (تدار) ۷۸
- ۳- پند و اندرز ۸۰
- ۴- بهره‌گیری از نیکوکاران و پرهیز از رذایل ۸۲
- پرهیز از رذایل اخلاقی ۸۳
- فصل دوم: سیره و روش‌های تربیتی اجتماعی ۸۶
- روش‌های تربیتی اجتماعی ۸۸
- ۱- معاشرت نیکو ۸۸
- ۲- مهرورزی به مردم ۸۹
- ۳- تکریم شخصیت ۹۱
- ۴- الفت و اخوت میان مردم ۹۳
- ۵- همکاری و مشارکت زنان ۹۴
- ۶- مشورت ۹۶
- ۷- امر به معروف و نهی از منکر ۹۸
- ۸- نفی خرافات و رسوم جاهلی ۱۰۱
- ۹- معرفی الگوهای شایسته ۱۰۳
- فصل سوم: سیره و روش‌های تربیتی خانوادگی ۱۰۵
- ۱- اهمیت به قانون خانواده ۱۰۶

- ۱۰۷ ۲- خوشرویی با اهل خانه
- ۱۰۸ ۳- تعاون و همکاری در منزل
- ۱۰۹ ۴- احترام و نیکی به پدر و مادر
- ۱۱۱ ۵- تکریم کودکان
- ۱۱۱ الف- نیکی و احترام به کودکان
- ۱۱۲ ب- برخورد محبت‌آمیز با کودکان
- ۱۱۳ ج- بازی با کودکان
- ۱۱۵ د- نوازش و مهربانی با کودکان یتیم
- ۱۱۷ ۶- اهمیت به جوانان
- ۱۱۸ هـ- عزت به شناخت دین و کسب دانش
- ۱۱۹ ۱- سیرت خدا
- ۱۲۰ ج- حفظ خیم برای
- ۱۲۱ د- آموزش جوانان
- ۱۲۲ هـ- مسئولیت به جوانان
- ۱۲۳ فصل چهارم: سیره و روش‌های تربیتی اقتصادی
- ۱۲۵ ۱- حمایت از محرومان
- ۱۲۶ ۲- تقویت روحیه کار و تلاش در مردم
- ۱۲۸ ۳- کسب عزت در پرتو کار و تلاش
- ۱۳۰ ۴- مشارکت پیامبر اعظم ﷺ در کارها
- ۱۳۱ ۵- احترام به مقام کارگر
- ۱۳۱ ۶- مبارزه با ربا خواران
- ۱۳۴ فصل پنجم: سیره و روش‌های تربیتی سیاسی
- ۱۳۵ ۱- ایجاد وحدت سیاسی
- ۱۳۶ ۲- اجرای حق و قانون به مساوات
- ۱۳۸ ۳- سپردن مسئولیت‌ها به اهلس
- ۱۳۹ ۴- برقراری ارتباط با بیگانگان

فهرست ۹

- ۵- مذاکره با سفیران و نمایندگان ۱۴۰
- ۶- پیمان همکاری و عدم تعرض با کفار ۱۴۱
- ۷- نفی برتری جویی و ریاست طلبی ۱۴۳
- نتایج و یافته‌ها ۱۴۵

کتابنامه

(۱۴۷ - ۱۵۷)

www.ketab.ir

پیش گفتار

سپاس بی حد آفریدگاری که کاملترین موجود خلقت حضرت محمد ﷺ را بر گزید و او را آخرین پیامبر آسمانی قرار داد تا جهانیان در پرتو نورش ظلمت را بشناسند و به سوی اسلام که آخرین دین الهی است، رهنمون شوند.

رسول مکرم اسلام حضرت محمد مصطفیٰ ﷺ به فرموده خداوند تبارک و تعالی دارای «خلق عظیم»^۱ و «اسوه حسنه»^۲ و صفات پسندیده انسانی است. در حقیقت ایشان مظهر صفات خداوند الهی و سرچشمه رحمت و مهربانی است و جای جای این زندگی سرشار نور، سرمایه عظیمی برای پرورش انسان‌های نمونه و ارائه آن‌ها به عنوان الگو و سرمشق برای دیگران است؛ بنابراین بر تمامی انسان‌هاست که با تأسی به آن بزرگوار در

۱. قلم/ ۴، «وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ»

۲. احزاب/ ۲۱، «لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ»

تمامی جنبه‌های مختلف زندگی فردی و اجتماعی خود را به هدایت نزدیک و در مسیر کمال قرار دهند.

از آنجایی که پیامبر اعظم ﷺ برای هدایت و سازندگی انسان‌ها برانگیخته شده بودند، از همان ابتدا در تربیت انسان‌ها از بهترین روش‌های تربیتی بهره می‌گرفتند و روش‌های ایشان منحصر به افراد خانواده نبود؛ بلکه برای تمامی انسان‌ها برنامه داشته و آن‌ها را به سوی صفات پسندیده رهنمون نموده و از رذایل اخلاقی باز می‌داشتند. بنابراین روش‌های تربیتی ایشان در موضوعات مختلف راهگشای زندگی انسان‌هاست. به همین منظور لازم بود به طور جداگانه سیره تربیتی پیامبر اعظم ﷺ در ابعاد گوناگون اخلاق، اجتماع، خانواده، اقتصاد و سیاست مورد بررسی و شناخت بیشتر قرار گیرد. آنچه که پیش روی شماست بخشی از صفات و ویژگی‌های اخلاقی و سیره رفتاری و تربیتی پیامبر اکرم ﷺ است که با مراجعه به کتب تاریخی و حدیثی، زندگی حضرت مورد تحلیل و بررسی قرار گرفت و شیوه‌های تربیتی ایشان به طور مختصر و گذرا در این بخش یاد شده نگاشته شد.

در این پژوهش به دنبال پاسخ به این سؤال هستیم که پیامبر اعظم ﷺ در سیره تربیتی خود در مسائل مختلف اخلاقی، اجتماعی، خانوادگی، اقتصادی و سیاسی از چه روش‌هایی تربیتی استفاده می‌کردند؟ شناخت سیره تربیتی پیامبر اعظم ﷺ چه فوایدی به دنبال دارد؟

پیرامون سیره پیامبر اعظم ﷺ کتب زیادی نوشته شده است و در آن‌ها به سیره اخلاقی آن حضرت به طور مفصل اشاره شده است. در این گونه

کتاب‌ها که تحت عنوان کلی «سیره» از آن‌ها یاد می‌شود، معمولاً آنچه که به چشم می‌خورد، معرفی زندگی پیامبر گرامی اسلام ﷺ به‌طور کلی است. اما به‌طور خاص در مورد سیره و روش تربیتی پیامبر اعظم ﷺ در موضوعات مختلف به صورت منسجم کمتر کار شده است؛ و سیره تربیتی آن حضرت در لابه‌لای گزارشات تاریخی در کتاب‌های مختلف تاریخی و حدیثی به‌طور پراکنده وجود دارد که هیچ‌گونه ترتیب و تقسیم‌بندی از لحاظ روش‌های تربیتی آن حضرت در موضوعات مختلف اخلاقی، اجتماعی، خانوادگی، اقتصادی و سیاسی در کتب مربوطه وجود ندارد. بنابراین ضروری است تا از این منظر سیره آن بزرگوار مورد بحث و بررسی قرار گیرد.

این پژوهش شامل پیش‌گفتار و سه بخش است:

بخش اول «تربیت از دیدگاه اسلام» که دارای چهار فصل است. فصل اول: مفهوم‌شناسی تربیت فصل دوم: جایگاه تربیت در اسلام فصل سوم: ویژگی‌های تربیتی اسلام فصل چهارم: اهداف تربیت اسلامی.

بخش دوم «سیمای اخلاقی پیامبر اعظم ﷺ» که شامل سه فصل است. فصل اول: پیامبر اعظم ﷺ بهترین الگو و اسوه تربیتی فصل دوم: اخلاق فردی پیامبر اعظم ﷺ فصل سوم: اخلاق اجتماعی پیامبر اعظم ﷺ

بخش سوم «سیره و روش‌های تربیتی پیامبر اعظم ﷺ» که مشتمل بر پنج فصل است. فصل اول: سیره و روش‌های تربیتی اخلاقی فصل دوم: سیره و روش‌های تربیتی اجتماعی فصل سوم: سیره و روش‌های تربیتی خانوادگی

فصل چهارم: سیره و روش‌های تربیتی اقتصادی فصل پنجم: سیره و روش‌های تربیتی سیاسی.

در پایان لازم است از برادر ارجمندم، جناب آقای دکتر مجتبی نوروزی که راهنمایی‌های استادانه ایشان پشتوانه علمی و عاطفی برای من به همراه داشت و این پژوهش مرهون تلاش مستمر و بی‌وقفه ایشان است. همچنین از استاد بزرگوار سرکار خانم طاهایی و دیگر اساتید عزیز، مسئولین محترم بخش پژوهش و کتابخانه و سایر بخش‌های مدرسه علمیه نرجس علیها السلام که در طول تحصیل، از حمایت‌های بی دریغ ایشان بهره‌مند بوده‌ام.

از پدر گرامم، میرزا گوار و مادر دلسوز و مهربانم که در تمام مدت تحصیل یار و یاور من بوده و در این راه زحمات و تلاش‌های فراوانی متحمل شده‌اند و هرچه دارم با رکت وجود آن‌هاست. همچنین از همسر عزیز و فداکارم که به نتیجه رسیدن این تحقیق بدون همفکری، دلسوزی و تشویق ایشان میسر نبوده است.

الحمد لله رب العالمین

مشهد مقدس - زمستان ۱۳۹۵